

ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور

سید هدایت اله نوری *

اصغر نوروزی آورگانی **

* گروه جغرافیا دانشگاه اصفهان

** دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

پژوهش حاضر به مطالعه، بررسی و ارزیابی توانهای محیطی دهستان چغاخور، از بخش بلداجی، شهرستان بروجن، استان چهارمحال و بختیاری جهت توسعه I توریسم می‌پردازد. این منطقه دارای توانها و منابع متنوع محیطی اعم از آب کافی، خاک حاصلخیز، شرایط اقلیمی مطلوب، پوشش گیاهی، عوامل ارتباطی و پدیده های طبیعی و انسانی جاذب گردشگری است که در صورت برنامه ریزی و استفاده مناسب از آنها، می‌توان بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی منطقه را از بین برد و منطقه را در مسیر توسعه همه جانبه و پایدار هدایت کرد.

این ارزیابی با روش تجزیه و تحلیل سیستمی و در هفت گام: تعیین اهداف اصلی و مرحله‌ای پژوهش، تهیه طرح تحقیق، شناسایی وضع موجود، انتخاب مدل، ارزیابی قابلیت ها، توانها و تعیین واحدهای محیطی، تلفیق و ترکیب نهایی و تعیین کاربری ها، انتخاب بهترین گزینه (تعیین اولویت) با توجه به شرایط منطقه ای انجام پذیرفته است.

نتیجه بررسی نشان می‌دهد تمامی سطح منطقه برای توسعه توریسم (شامل تفرج گسترده و تفرج متمرکز) از توان بالایی برخوردار است. در تعیین کاربری، دهستان به چهار واحد محیطی توریستی تفکیک شده که به لحاظ وسعت به ترتیب عبارتند از: تفرج گسترده طبقه ۲، تفرج گسترده ۱ و متمرکز ۲، تفرج گسترده و متمرکز ۱، تفرج گسترده طبقه ۱.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی، توان محیطی، توریسم، تفرج گسترده، تفرج متمرکز، چغاخور.

مقدمه

مشاهده، مصاحبه و مراجعه مستقیم به ادارات استان چهار محال و بختیاری از جمله: سازمان مدیریت و برنامه ریزی، استانداری، جهادکشاورزی، امور آب، هواشناسی و ... تهیه گردیدند. در مرحله بعد بر اساس روش سیستمی، با استفاده از رایانه و در محیطهای نرم افزاری مختلف تجزیه و تحلیل و جمعبندی داده‌ها و همچنین تلفیق و ترکیب لایه‌های اطلاعاتی صورت گرفته است. در ادامه به تعیین توان زیست محیطی ناحیه پرداخته و در نهایت با استخراج واحدهای محیطی و سنجش آنها با مدلها و معیارهای اکولوژیکی و اقتصادی - اجتماعی، توانها و استعدادهای بالقوه برآورد گردیده و کاربریهای بهینه پیشنهادی، معرفی شدند.

در این مقاله این فرض که «با توجه به وجود شرایط و جاذبه‌های جغرافیایی، منطقه چغاخور دارای پتانسیل توسعه توریسم است و تحقق این امر منجر به توسعه منطقه خواهد شد»، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. هدف از مطالعات محیطی، دستیابی به نظامهای برنامه ریزی استفاده از سرزمین جهت تعیین نیازهای اصلی، تعیین کاربریها و ارزیابی توان محیطی اعم از محیط طبیعی و انسانی و بهره برداری متناسب از توانمندیهای محیط است. در این پژوهش خاص هدف، شناخت توانهای محیط و ارزیابی آنها جهت توسعه توریسم در دهستان چغاخور می‌باشد.

معرفی منطقه مورد مطالعه (دهستان چغاخور)

دهستان چغاخور با مساحتی حدود ۲۲۰ کیلومتر مربع، از نظر موقعیت ریاضی بین ۳۱° ۵۸' ۶" و ۳۱° ۵۰' ۱۶" عرض جغرافیایی و ۴۴° ۴۵' ۴۵" و ۵۰° ۴۲' ۵۱" طول جغرافیایی و از نظر تقسیمات سیاسی - اداری در استان چهارمحال و بختیاری، شهرستان بروجن، بخش بلداجی

در دوران کنونی در پی بروز بحرانهای زیست محیطی، نابودی منابع و ایجاد موانع در راه رسیدن به توسعه پایدار، لازم می‌آید برنامه‌ها براساس شناخت و ارزیابی توان محیطی صورت گیرد تا هم بهره برداری در خور و مستمر از محیط صورت گیرد و هم ارزشهای طبیعی محیط حفظ شوند.

از این رو پیش از تدوین راهکارهای توسعه و اجرای برنامه‌های اقتصادی - اجتماعی، بررسی جغرافیایی منطقه و شناخت توانهای محیطی آن و سپس تعیین توان اکولوژیکی سرزمین برای کاربریهای مختلف و با هدف بهره برداری مستمر با کمترین تخریب و حفظ محیط زیست، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. در واقع توان اکولوژیکی سرزمین به برنامه ریز امکان می‌دهد تا بر اساس توانهای منطقه، جهت و راهکارهای توسعه منطقه را مشخص نموده، برنامه‌ای متناسب با شرایط منطقه ارائه دهد.

وجود امکانات و توانهایی که اساساً بهره برداری از آنها صورت نگرفته، یا در بهره برداری از آنها نارسایی وجود داشته و ارایه برنامه‌هایی که متناسب با توان اکولوژیکی سرزمین چغاخور نبوده است، مطالعه و ارزیابی توانهای محیطی را در منطقه چغاخور ضروری می‌سازد.

این پژوهش از نوع مطالعه توصیفی است و برای جمع آوری داده‌ها از تلفیق روشهای اسنادی - میدانی استفاده شده است. در انجام این مطالعه ابتدا اطلاعات موجود منطقه با استفاده از آمار و اطلاعات سرشماریهای مرکز آمار ایران، کتابها، مجلات، پژوهشهای انجام شده، نقشه‌های توپوگرافی و ... جمع آوری و سپس منابع اکولوژیکی و اقتصادی - اجتماعی مورد نیاز از طریق

شکل ۱- موقعیت دهستان چغاخور در استان چهارمحال و بختیاری و کشور

مفاهیم پایه

طبق تفسیر فرهنگ واژه‌های قرن ۱۹ نوشته امیل لیتره^۱ محیط که به زبان فرانسه «Environnement» و به زبان انگلیسی «Environment» گفته می‌شود، عبارت است از عمل احاطه کردن و نتایج حاصله از این عمل و احاطه کردن به معنی در پیرامون گذاردن یا پیرامون قرار گرفتن و یا خود را در پیرامون قرار دادن، معنی می‌دهد (بنان، ۱۳۵۱، ۱).

در جغرافیای سرزمین مفهوم محیط نه فقط در معنای طبیعی آن، بلکه در معنای اجتماعی و اقتصادی نیز مورد نظر است. بنابراین می‌توان گفت که محیط جغرافیایی شامل: محیط طبیعی، محیط اجتماعی- فرهنگی و محیط اقتصادی است (رهنمایی، ۱۳۷۰، ۴).

دکتر شکویی معتقد است: «مجموعه شرایط خارجی

قرار دارد (شکل شماره ۱). این منطقه از شمال با دشت شلمزار و کوه‌های حمزه علی، از غرب و شمال غرب با ناغان و اردل، از جنوب و جنوب غربی با رشته کوه سبزکوه و کلار و از شرق و جنوب شرق با بلداجی و دشت گندمان هم مرز است.

بخش عمده ای از سطح دهستان چغاخور را حوضه آبخیز چغاخور از زیر حوضه های فرعی حوضه کارون تشکیل می‌دهد. این منطقه شامل یک فرونشینی یا ناودیس به نام تالاب چغاخور با ارتفاع ۲۲۲۵ متر از سطح دریا و مجموعه ارتفاعات متعددی شامل: کوه‌های کلار، برآفتاب، حمزه علی، شاهپور ناز و چاله باغ می‌باشد.

دهستان چغاخور بر اساس آمارسرشماری کارگاهی کشور در سال ۱۳۸۱ دارای ۸۸۳۷ نفر جمعیت ساکن بوده که در ۱۴ روستا توزیع شده اند (سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۱).

1 . Emile Litre

که موجود زنده یا جامعه را احاطه کرده و به نحوی در رفتار و فعالیتهای آنها مؤثر افتد محیط خوانده می شود» (شکویی، ۱۳۷۸، ۱۱۴).

منظور از **توانهای محیطی**، «مجموعه داده‌های محیطی است که در بهره‌وری‌های اقتصادی انسان از محیط مؤثر بوده و در راستای فعالیتهای اقتصادی انسان در محیط، کاربری داشته باشند» (نوری، ۱۳۷۹، ۱). توانمندیهای محیط طبیعی و انسانی، «هم شامل توان وضع موجود و هم شامل توانهای نهفته منطقه می‌باشد، که این توانهای نهفته وسعتی گسترده دارد که با شناخت و ارزیابی دقیق آن به راحتی می‌توان تصویر توسعه آینده را نمایان ساخت.» (حسینی ابری، ۱۳۷۹، ۱۸).

ارزیابی توان محیط زیست (چه توان اکولوژیکی، چه توان اقتصادی و اجتماعی آن) عبارت از برآورد استفاده ممکن انسان از سرزمین برای کاربری‌های کشاورزی، مرتعداری، جنگلداری، پارکداری (حفاظت، توریسم)، آبی‌پرووری، امور نظامی و مهندسی و توسعه شهری، صنعتی و روستایی در چارچوب استفاده‌های کشاورزی، صنعت، خدمات و بازرگانی است (مخدوم، ۱۳۸۱، ۲۵). بنابراین ارزیابی توان اکولوژیکی محیط به طور ساده عبارت است از: تعیین پتانسیل (توان بالقوه) و یا نوع کاربری که سرزمین به طور طبیعی می‌تواند داشته باشد. در اینجا هدف ما از ارزیابی توان اکولوژی محیط یعنی ارزیابی توان بالقوه منطقه جهت توسعه توریسم است.

توریسم، واژه ای است فرانسوی که از ریشه «تور» گرفته شده است. این واژه نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله ای انگلیسی به نام اسپورتینگ ماگازین ۱ (مجله

ورزشی) آمده است. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می رفت. به نظر پیر لاروس، توریسم عمل مسافرت به منظور تفنن و لذت است و توریست کسی است که برای خشنودی خود و لذت بردن مسافرت می‌کند (محلای، ۱۳۸۰، ۳ و ۲).

البته در رویکرد امروزی توریسم، بویژه توریسم در نواحی روستایی، اگرچه توریسم راه حلی برای کاهش اثرات منفی زیست محیطی و بستری برای توسعه اجتماعی-اقتصادی محسوب می‌شود، نباید محیط را تنها به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی تلقی کرد بلکه بایستی در این راستا به تمامی عوامل فیزیکی و فرهنگی توجه کرد (Gulinck, 2001, 2).

تفرج یک واژه عربی است که در لغت نامه دهخدا به معانی گشایش یافتن و از تنگی و دشواری بیرون آمدن، همچنین مجازاً به معنی سیر و تماشا و خوشحالی و گشادگی خاطر تنگدلان، سیر و گردش نمودن جهت تماشا کردن آمده است. ولی امروزه این لفظ به گردشهای کوتاه اطلاق می‌شود (محلای، ۱۳۸۰، ۳ و ۲). واژه تفرج یا گشت و گذار به سرگرمیهای گفته می‌شود که توسط توریستها فقط در محیطهای باز اتفاق می‌افتد و می‌توان به دو دسته تفرج متمرکز و تفرج گسترده گروه بندی کرد (مخدوم، ۱۳۸۱، ۲۰۰). این دو گروه را می‌توان به صورت زیر تعریف کرد:

تفرج متمرکز؛ آن دسته از تفرجها است که نیاز به مکان و تجهیزات از قبل تهیه شده دارند مانند شنا، اسکی و بازدید از آثار فرهنگی، تاریخی و تفریحی.

تفرج گسترده؛ آن دسته از تفرجها است که نیاز به مکان و تجهیزات از قبل تهیه شده ندارند مانند کوه نوردی، شکار و گردش در طبیعت.

محیطی

این فرآیند برای نقشه سازی واحدهای محیطی که شامل ترکیب طبقات منابع اکولوژیکی با همدیگر می باشد، به قرار زیر است:

۱) تهیه نقشه واحد های سطح زمین

برای تهیه نقشه واحد های سطح زمین لازم است که نقشه های طبقات شیب، طبقات ارتفاع و طبقات جهات جغرافیایی که اجزاء تجزیه شده آن هستند، با همدیگر تلفیق شوند (شکل شماره ۲-۳-۴ و ۵). برای تلفیق سه نقشه ذکر شده ارزیابان محیط در ایران از روش روی هم گذاری استفاده می کنند. کار روی هم گذاری نقشه ها به دو شیوه انجام می شود: ۱- شیوه دوترکیبی ۲- شیوه چند ترکیبی (مخدوم، ۱۳۸۱، ۱۲۱). در شیوه چند ترکیبی سه طبقه فوق الذکر بر روی همدیگر قرار می گیرند و با توجه به موارد مشترک بین سه پارامتر یاد شده واحد هایی که از نظر یک یا سه پارامتر با هم شباهت دارند به عنوان یک مجموعه منحصر به فرد جدا می شود. در شیوه دوترکیبی، نخست نقشه ارتفاع و شیب و سپس حاصل آن با نقشه جهات جغرافیایی تلفیق می گردد. از آنجا که روش دو ترکیبی نتیجه بهتر و دقیقتری به دست می دهد و آسانتر مورد استفاده قرار می گیرد؛ در این پژوهش از این روش استفاده شده است.

برای تهیه نقشه های مذکور در منطقه چغاخور با استفاده از نقشه های توپوگرافی ۱:۲۵۰۰۰ شیبهای آورگان، زوردگان، بلداجی و سبز کوه (که در سال ۱۳۷۵ توسط سازمان نقشه برداری کشور باز سازی شده اند)، نقشه های طبقات شیب، طبقات ارتفاع و طبقات جهات جغرافیایی، (شکل های شماره ۲، ۳، ۴) تهیه و کدگذاری شده و سپس با روی هم گذاری آنها، نقشه واحد های شکل زمین تهیه گردیده است (شکل شماره ۵).

در این مقاله بر اساس مدل ارزیابی از تفرج متمرکز طبقه ۱ و ۲ و تفرج گسترده ۱ و ۲ صحبت شده است که در هر دو مورد نوع تفرج به لحاظ شرایط و قابلیت های نسبی طبقه بندی شده است.

روش و مراحل کار

این پژوهش بر پایه تجزیه و تحلیل سیستمی بنا شده و از ترکیب پارامتر های همگن محیطی، واحد های محیطی تعریف و بر روی نقشه مشخص شده است. مراحل کار برگرفته از مراحل ده گانه برنامه ریزی و آمایش سرزمین است که در سال ۱۹۹۳ توسط دلال، کلایتن و دنت^۱ در انگلستان تهیه شده است.^۲

گام اول: تعیین اهداف اصلی و مرحله ای پژوهش

گام دوم: تهیه طرح تحقیق

گام سوم: شناسایی وضع موجود

از آنجا که توضیحات و نتایج مطالعات این سه گام در بخشهای پیشین مقاله (مقدمه و معرفی منطقه) آمده، در این قسمت به منظور جلوگیری از تکرار، از ذکر مجدد این موارد خودداری می شود.

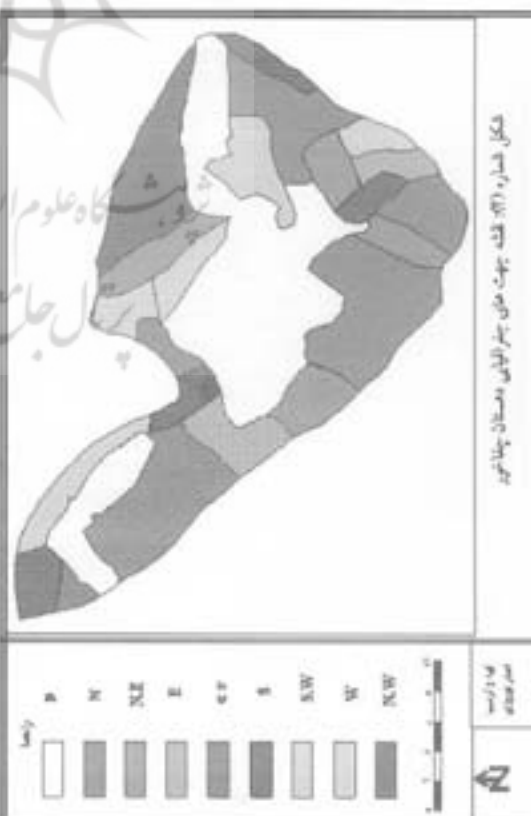
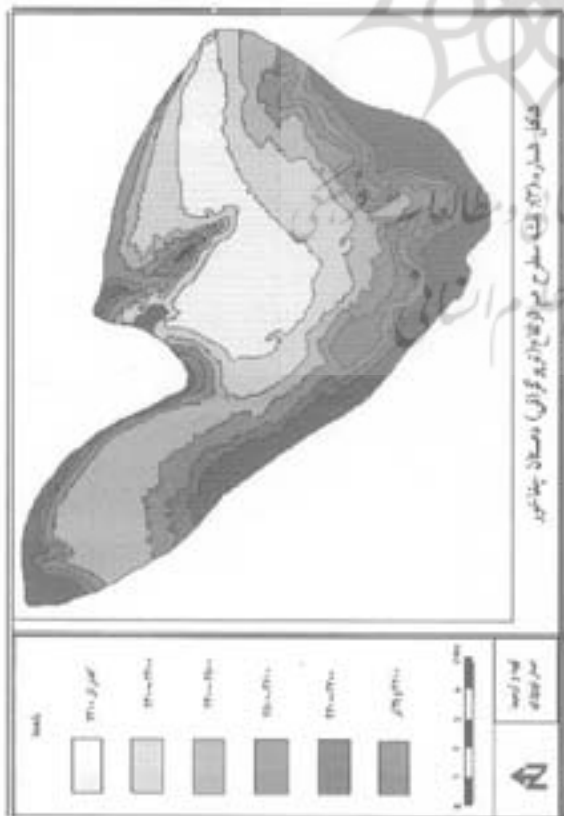
گام چهارم: انتخاب مدل برنامه ریزی و آمایش

در منطقه مورد مطالعه این تحقیق، به واسطه کوچک بودن مقیاس منطقه (که کاربرد مدلهای اکولوژیکی را راحت تر می سازد)، نوع و هدف مطالعه، دسترسی به اطلاعات مورد نیاز در مدلهای اکولوژیکی، شرایط خاص زیست محیطی منطقه و تطابق بسیار خوب منطقه با مدلهای مذکور، از مدلهای اکولوژیکی (مخدوم، ۱۳۸۱) برای ایران پیشنهاد داده شد، استفاده شده است.

گام پنجم: ارزیابی قابلیت ها، توانها و تعیین واحدهای

1. Dalal Clayton & Dent

2. Dalal-Clayton and Dent. 1993

تهیه و تنظیم گردید.

در جدول فوق کد واحد های محیطی در ستون اول و سپس ویژگیهای محیطی در ستونهای بعدی درج گردیده است. در دو ستون آخر این جدول نیز، توان بالقوه واحدها برای توسعه توریسم (شامل تفرج متمرکز و گسترده) آورده شده است. در پایان این مرحله، ارزیاب می تواند «توان بالقوه منطقه» را بسنجد.

گام ششم: تلفیق و ترکیب نهایی و تعیین کاربریها در این مرحله براساس آنچه در نقشه واحد های محیطی و جدول مربوط به آن نتیجه داده، ترکیب نهایی و ناحیه بندی منطقه انجام می شود.

گام هفتم: انتخاب بهترین گزینه (تعیین اولویت) با توجه به شرایط منطقه ای

تکه هایی از ناحیه مورد ارزیابی ممکن است برای چندین نوع کاربری توان اکولوژیکی داشته باشند، در حالی که در بیشتر مواقع نمی توان در یک قطعه از سرزمین به اجرای بیش از یک کاربری پرداخت. بنابر این باید بین گزینه های موجود، بهترین گزینه را به عنوان کاربری مورد انتظار انتخاب کرد (جدول شماره ۲).

یکی از مهمترین ابعاد برای مقایسه و تطبیق نتایج مدل پژوهشی با شرایط طرح و وضعیت موجود، جاذبه های توریستی است که در حال حاضر در منطقه وجود دارد.

بعلاوه برای تعیین اولویت بین کاربریها، یک معیار اساسی وضعیت موجود و کاربری فعلی منطقه است. در سطور قبل و در معرفی منطقه به وضعیت دهستان از جمله شرایط توریسم و موقعیت آن اشاره ای کرده ایم. در ادامه بحث در حد ظرفیت این مقاله، مروری کوتاه بر جاذبه های فعلی توریسم منطقه داریم. این عمل گذشته از اینکه می تواند کاربری توریسم در واحد های محیطی معرفی شده را تعیین کند، نشانگر هماهنگی نتایج بدست آمده از

در این طرح کد گذاری به روش ترتیب کد های هر طبقه از لایه ترکیبی، انجام می شود. به عنوان مثال کد معرف: ارتفاع طبقه ۲، شیب طبقه ۳، جهت جغرافیایی ۱ و ... می باشد.

۲) روی هم گذاری نقشه واحد های شکل زمین با نقشه تیپ خاک و تهیه نقشه واحد های پایه یک.

در این مرحله نقشه های تکمیل شده در مرحله قبل را به شیوه دو ترکیبی با نقشه خاک (شکل ۶) تلفیق کرده ایم که نتیجه آن نقشه پایه یک دهستان چغاخور بوده است (شکل ۷).

۳) روی هم گذاری نقشه پایه یک با تیپ گیاهی و تهیه نقشه پایه دو

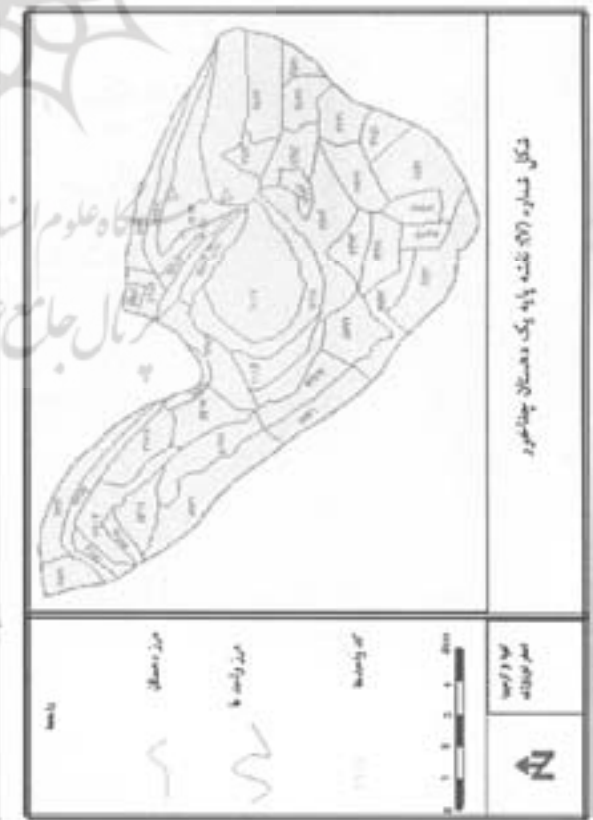
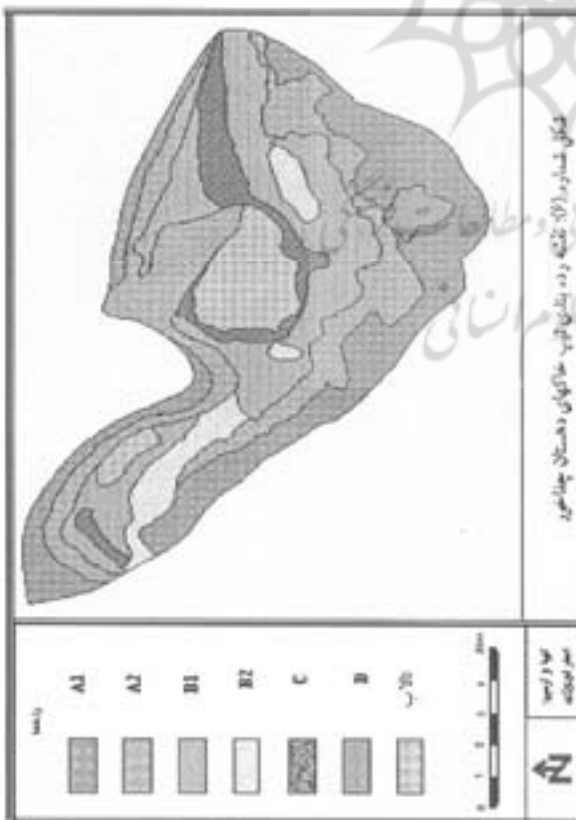
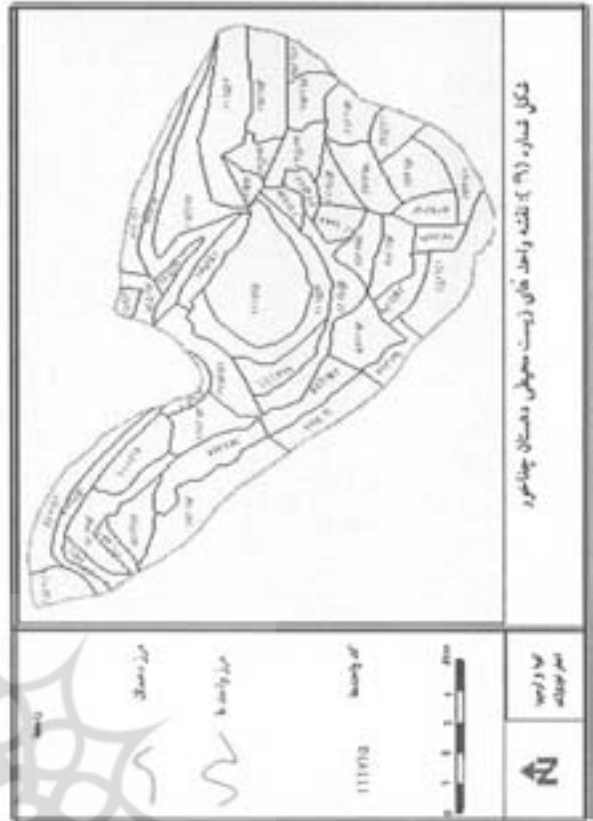
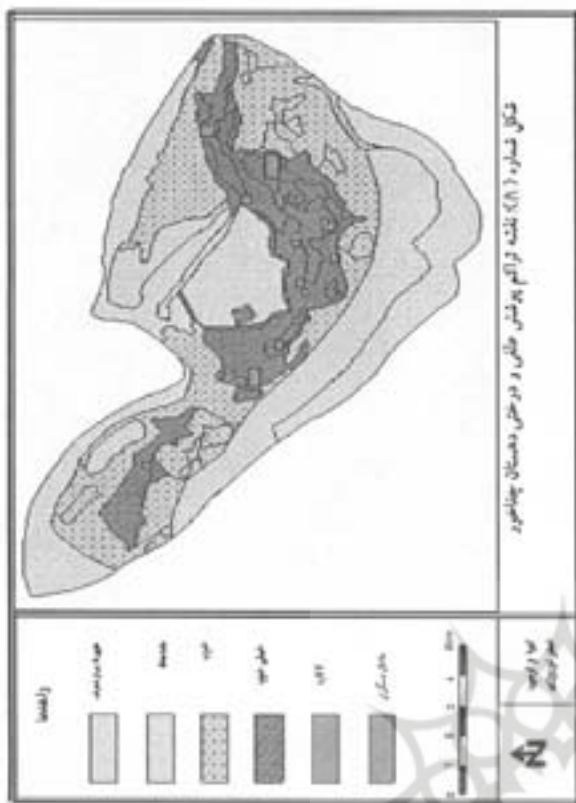
در این مرحله نقشه پایه یک را به روش دو ترکیبی با نقشه پوشش گیاهی روی هم گذاری کرده و حاصل آن نقشه پایه دو دهستان بوده است (از ارایه نقشه های مراحل میانی خود داری شده است).

۴) روی هم گذاری نقشه پایه دو با نقشه تراکم پوشش گیاهی.

در ادامه نقشه پایه دو را با نقشه تراکم پوشش گیاهی (شکل شماره ۸) روی هم گذاری کرده و حاصل آن نقشه واحدهای محیطی است که شامل ۵۰ واحد (یگان) محیطی مجزا می باشد. (شکل شماره ۹).

۵) تهیه، تنظیم و تکمیل جدول ویژگیهای واحد های محیطی.

برای آنکه هر یک از یگانها برای کار ارزیابی آماده شود، نیاز به آن است که ویژگیهای هر یک از یگانها به نحوی معلوم و مشخص باشد تا بتوان در یک نگاه آن ویژگیها را از نظر گذراند. برای نیل به این مقصود جدول ویژگیهای اکولوژیکی واحدهای محیطی (جدول شماره ۱)

جدول ۲- ناحیه‌بندی واحدهای محیطی دارای ویژگیهای مشترک و تعیین اولویت

اولویت	توسعه توریسم		طبقه توان نام ناحیه
	تفرج گسترده	تفرج متمرکز	
تفرج گسترده ۲	۲	نامناسب	A
تفرج گسترده ۱	۱	۲	B
تفرج گسترده ۱	۱	۲	C
تفرج گسترده ۲	۲	نامناسب	D
تفرج گسترده ۱	۱	۲	E
تفرج گسترده ۱	۱	۲	F
تفرج گسترده ۲	۲	نامناسب	G
تفرج گسترده ۱	۱	۲	H
تفرج گسترده ۲	۲	نامناسب	I
تفرج گسترده و متمرکز ۱	۱	۱	J
تفرج گسترده ۱	۱	نامناسب	K

ارزیابی محیطی منطقه و شرایط موجود می‌باشد.

قایقرانی و قایق سواری فراهم آورده است. بعلاوه ماهیگیری یکی دیگر از ورزشهای آرام بخش برای هر گردشگر طبیعت است.

جاذبه‌ها و توانهای توریستی و اکوتوریسمی

۲- چشمه سارها و رودخانه‌ها

دهستان چغاخور

تعداد چشمه های موقت و شبکه های فرعی نهرها خصوصاً در فصل بهار از شمارش خارج است. منطقه دارای حدود یکصد چشمه کوچک و بزرگ و تعداد چهار رودخانه کوچک ولی دائمی است.

۱- تالاب چغاخور

تالاب چغاخور در دامنه های شمالی کوه کلار در فاصله ۷۰ کیلومتری شهرکرد و ۱۰ کیلومتری از امامزاده حمزه علی، با امکان دسترسی مناسب واقع شده است. این تالاب بین ارتفاعات نسبتاً بلند برآفتاب در شمال، کلار در جنوب و شاهپورناز در غرب واقع گردیده و در زمره ی زیباترین تالابهای استان می‌باشد. به همین دلیل قبلاً "تفرجگاه خوانین بختیاری بوده و در حال حاضر نیز یکی از مراکز سیاحتی استان چهار محال و بختیاری و سایر استانهای همجوار است (سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهار محال و بختیاری، بدون تاریخ، ۸-۵).

وجود این چشمه‌ها و رودخانه‌ها و حرکت آنها از میان دره‌های سر سبز و عمیق و باغات مصفا و مزارع زیبا و کانونهای روستایی امکانات کم نظیری را برای گذران اوقات فراغت مردم بومی، مسافران و گردشگران طبیعت فراهم آورده است. از میان چشمه‌های مهم و پر بیننده منطقه می‌توان «چشمه خان» در باغ خان، چشمه‌های «آب رو، تنگ سیاه، سیبک، گلوگرد، شیر کشته» و سایر چشمه های اطراف کوه کلار و حاشیه تالاب چغاخور را نام برد.

وجود آب دائمی، آرام و غیر متلاطم در پشت دریاچه سد چغاخور، هوای آفتابی، دمای مناسب، نسیم خنک و امواج آرام آب، امکاناتی ویژه را جهت انجام ورزشهای

۳- کوه‌ها و قله‌ها

از جلوه های دیگر توریسم و اکوتوریسم در دهستان چغاخور، کوه‌ها و قله‌ها است که با قابلیت بالایی در زمینه

۵- امامزاده حمزه علی

امامزاده حمزه علی (ع) از نوادگان حضرت امام سجاد (ع) است که شجره وی با هفت واسطه به آن بزرگوار می‌رسد. محل این امامزاده بین شهر بلداجی و روستای کلیبک و فاصله آن تا شهرکرد از طریق بروجن ۸۱ کیلومتر می‌باشد. فصول مراجعه زاپین بیشتر بهار و بویژه تابستان بوده و روزهای پر تجمع این مکان مقدس، در طول سال، روزهای عید، سالروزهای شهادت و میلاد ائمه و در فصل گرم سال (بهار و تابستان)، علاوه بر روزهای مذکور روزهای تعطیل (پنجشنبه و جمعه) را نیز می‌توان ذکر کرد.

۶- محیط‌های روستایی و عشایری

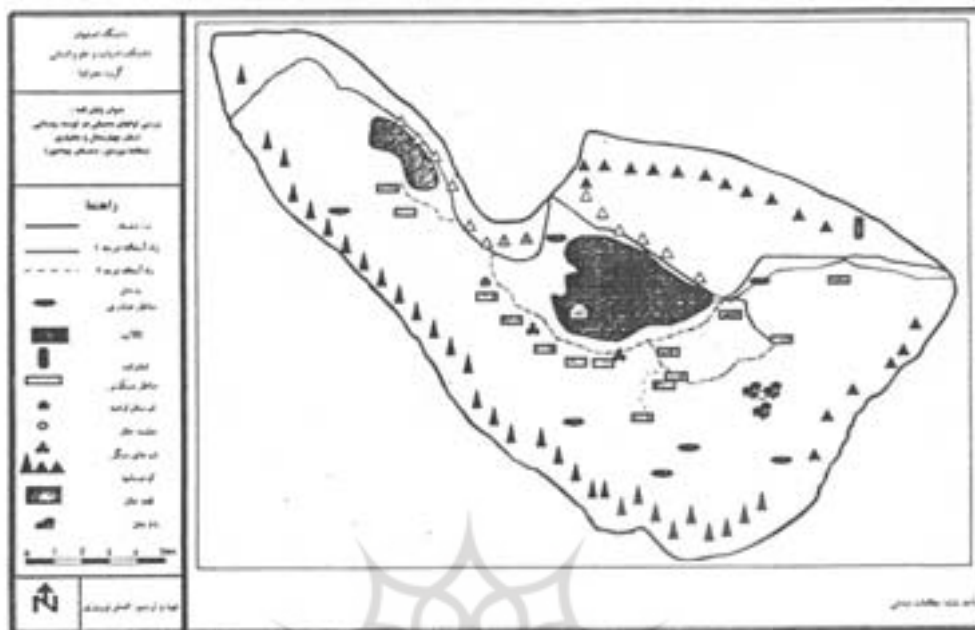
محیط‌های روستایی بنا به ماهیت خود و متأثر از ساختارهای فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی و بویژه محیط جغرافیایی و چشم اندازها و جاذبه‌های طبیعی می‌توانند به عنوان فضاها و اماکن ییلاقی و استراحتگاهی برای گذران اوقات فراغت گردشگران به شمار آیند. منطقه چغاخور با دارا بودن ۱۴ نقطه روستایی با موقعیتهای نسبی برتر نسبت به محیط‌های طبیعی و اکوتوریسمی و قرار گیری در بین باغ‌ها و مزارع و در کنار چشمه‌ها و جویبارها و حاشیه تالاب، با آب و هوایی مطبوع، چشم اندازهای زیبا و شیوه‌های معیشتی و آداب و رسوم و فرهنگ خاص روستانشینان به همراه معماری ویژه که در هم آمیختگی اثرات طبیعت و انسان را نمایان می‌کند، فضای وصف ناپذیری را بوجود می‌آورد که جاذب هر جمعیت خسته از زندگی ماشینی و شهر نشین و گردشگر و پژوهشگر روستاشناس و طبیعت گرد می‌باشد (شکل شماره ۱۱).

علاوه بر محیط‌های روستایی، فضاها و عشایری یکی دیگر از جاذبه‌های طبیعت گردی منطقه چغاخور

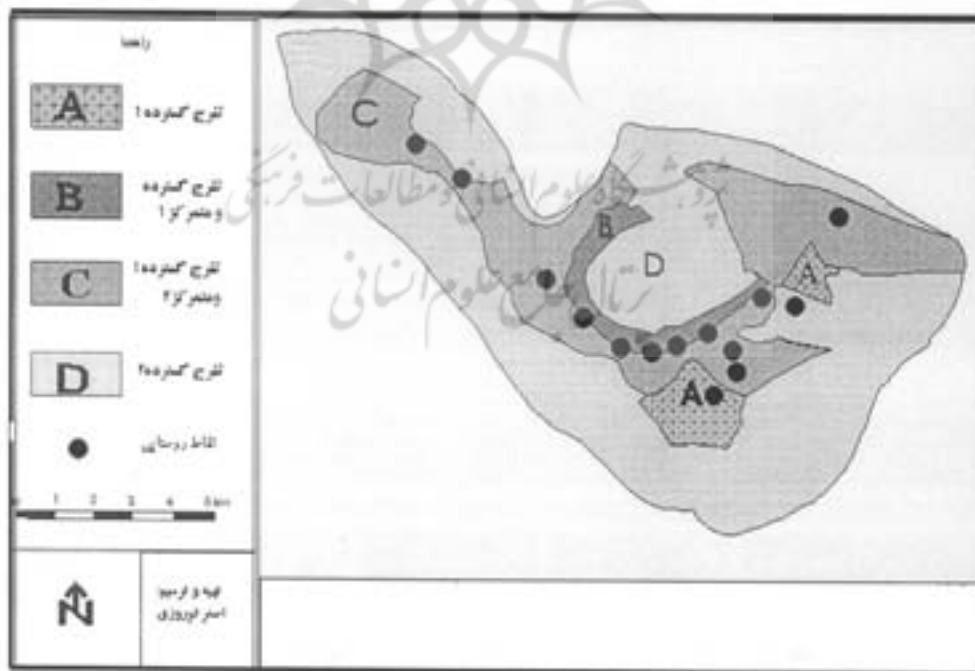
ورزشهای کوهنوردی، کوهپیمایی، صخره نوردی، اسکی و دارا بودن هوایی لطیف و پوشش گیاهی رنگارنگ و معطر، امکانات کم نظیری را برای طبیعت گردها فراهم می‌آورد. بویژه قله ۳۸۳۲ متری کلار، که به دلیل برفگیر بودن و طولانی بودن دوره ریزش برف در منطقه، امکاناتی را برای پرداختن به ورزشهای زمستانی بویژه اسکی، ایجاد می‌کند. همچنین ارتفاعات کوههای برآفتاب، حمزه علی، شاهپور ناز و چاله باغ جهت صخره نوردی، کوهنوردی، سنگ نوردی و کوهپیمایی، راهپیمایی و تپه نوردی توانمندیهای بالایی را برای اکوتوریسم‌ها و گردشگرانی که به این ورزشها علاقه دارند، ارایه می‌دهد (وارثی و نوروزی، ۱۳۸۳، ۴).

۴- باغ خان

یکی از پرطرفدارترین جاذبه های اکوتوریسمی منطقه چغاخور باغ خان است که قدمت چند صدساله ای دارد و به گفته اهالی منطقه، احداث آن به زمان حکومت زندیه می‌رسد. این باغ وسیع سه هکتاری، با درختان تنومندگردو و چنارهای سر به فلک کشیده و سایر درختان مثمر و غیر مثمر دیگر و چشمه های پرآب، چمنزارها و جویبارهای خروشان، در فاصله ۲ کیلومتری جنوب روستای آورگان در مسیر جاده ارتباطی آورگان به سبک قرار دارد. این باغ از زمانهای قدیم محل ییلاق و اتراقگاه خوانین بزرگ بختیاری از جمله تیمور بختیاری، سردار اسعد بختیاری و شاپور بختیار بوده است. به علاوه خوانین و کدخدایان منطقه، اوقات فراغت و استراحت و مراسم مختلف مهمانی، جشنها و ملاقاتهای خود را در این باغ برگزار می‌کردند. این باغ در حال حاضر به علت نزدیکی به تالاب و سد چغاخور موقعیت خاصی جهت پذیرش توریست‌ها و اکوتوریست‌ها دارد (مطالعات میدانی، ۱۳۸۴).

شکل ۱۰- نقشه راهها، مناطق روستایی و جاذبه‌های توریستی دهستان چغاقور

شکل ۱۱- ناحیه‌بندی واحدهای دارای توان زیست محیطی جهت توسعه توریسم

ارتفاعات اطراف دارای پتانسیل بالایی در گردشگری است. در ضمن در محدوده این ناحیه تنها یک روستا واقع است.

ناحیه B: این ناحیه دارای پتانسیل تفرج گسترده طبقه دو و متمرکز طبقه یک می‌باشد و به لحاظ سطح از ناحیه A بزرگتر است. این ناحیه به لحاظ قرار گرفتن در حاشیه دریاچه سد چغاخور و برخورداری از مناظری زیبا از جویبارها، چشمه‌ها، مرغزار و ... دارای پتانسیل بالای گردشگری متمرکز طبقه یک و گسترده طبقه دو می‌باشد. از آنجا که تعداد ۵ روستای دهستان در این ناحیه قرار گرفته است، ناحیه از جاذبه‌های محیط انسانی نیز برخوردار است.

ناحیه C: این ناحیه دارای پتانسیل تفرج گسترده طبقه یک و متمرکز طبقه دو می‌باشد. از لحاظ وسعت بزرگتر از دو ناحیه قبلی است و با دارا بودن تعداد ۷ روستا در محدوده خود علاوه بر برخورداری از جاذبه‌های محیط انسانی، با داشتن جاذبه‌های طبیعی از جمله تالاب سولگان، تپه‌ها و تپه ماهورها، رودها و جویبارها و همچنین برخورداری از پوشش گیاهی غنی، محیطی بسیار مناسب برای توریستها و اکوتوریستها فراهم می‌آورد.

ناحیه D: این ناحیه دارای پتانسیل تفرج گسترده طبقه دو می‌باشد و بیشترین سطح منطقه را به خود اختصاص داده است. هرچند این ناحیه به علت عدم برخورداری از نقاط روستایی، جاذبه‌های محیط انسانی آن کمتر از موارد قبلی است، اما به دلیل وجود کوه‌های مرتفع و متنوع، قابلیت بالایی برای تفرج گسترده طبقه دو شامل: کوهنوردی، کوهپیمایی، صخره نوردی و اسکی دارد. همچنین با دارا بودن هوایی لطیف و پوشش گیاهی رنگارنگ و معطر، امکانات کم نظیری را برای اکوتوریسم فراهم می‌آورد.

صحنه‌های زندگی این عشایر، آداب و رسوم، صنایع دستی، شیوه زندگی، زبان و گویش بختیاری، صدای نی چوپانها، مراسم عروسی و چوب بازی و سوارکاری جوانان و ... از جاذبه‌هایی است که توجه هر بیننده و گردشگر غیر بومی را به خود جلب می‌کند (وارثی و نوروزی، ۱۳۸۳، ۶).

۷- جاذبه‌ها و آثار باستانی و تاریخی منطقه چغاخور

تعداد این جاذبه‌ها در منطقه چغاخور زیاد است. اما آنچه بیشتر توجه هر بیننده را به خود جلب می‌کند، عبارتند از: شیرهای سنگی در روستای سیف آباد و خانی آباد، قلعه خان بر روی تپه ای جزیره ای در داخل تالاب چغاخور، تپه باستانی ملاعلی در شمال روستای دستگرد، بقایای قبرستانی از دوره صفوی در دامنه کوه برآفتاب و قبرستانهایی مربوط به زمان زندگی آرامنه در روستای گلوگرد و ... (وارثی و نوروزی، ۱۳۸۳، ۶) (شکل شماره ۱۰).

نتیجه گیری و پیشنهادات

نقشه شماره ۱۱ و جدول مربوط به آن (شماره ۲) نشان می‌دهد که تمامی سطح محدوده دهستان چغاخور از نظر اکولوژیکی دارای توان نسبتاً خوبی برای توسعه گردشگری است.

بر اساس نقشه مزبور ناحیه بندی منطقه به تفکیک پتانسیل گردشگری عبارت است از:

ناحیه A: این ناحیه با پتانسیل تفرج گسترده طبقه یک، کوچکترین سطح از نواحی چهارگانه گردشگری منطقه را شامل می‌شود. این ناحیه به لحاظ شرایط توپوگرافی و چشم انداز مناسب و قابل استفاده مسلط بر نواحی پیرامونی و بویژه تالاب و سد چغاخور و همچنین

ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور...

عناصر مختلف صنعت توریسم چون: جاذبه ها، امکانات و خدمات.

- پژوهش مداوم در زمینه میزان تقاضا در استفاده از مناظر طبیعی، ظرفیت سازی اجتماعی اهالی برای پذیرش توریسم، ترویج اکوتوریسم و ملاحظات اساسی در حفظ میراث فرهنگ محلی و بومی و هویت ویژه سرزمین منطقه.

در پایان بنا بر نتایج حاصل از پژوهش حاضر برخی از ضروری ترین اقدامات برای توسعه توریسم در منطقه به شرح زیر ارایه می گردد:

- تدوین خط مشی های آتی توسعه در منطقه بر اساس توانایی های محیطی منطقه.

- بهره برداری صحیح از منابع آنچنان که منابع طبیعی و فرهنگی توریستی برای آیندگان حفظ و قابل استفاده باقی بمانند.

- فراهم آوردن شرایط و زمینه های توسعه هماهنگ

منابع

- ۱- اداره کل امور آب استان چهارمحال و بختیاری، *مطالعات هواشناسی طرح سد و تونل انتقال آب سبزکوه* اداره امور آب استان، شهرکرد، ۱۳۷۶.
- ۲- بنان، غلامعلی، *محیط زیست انسان و جلوگیری از آلودگی آن* انجمن ملی حفاظت منابع طبیعی و محیط انسانی، تهران، ۱۳۵۱.
- ۳- حسینی ابری، سید حسن، *طرح چارچوب نظری و الگوی توسعه مجموعه های روستایی در بلوچستان*، معاونت پژوهشی دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۹.
- ۴- رهنمایی، محمد تقی، *توانهای محیطی ایران*، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، تهران، ۱۳۷۰.
- ۵- سازمان برنامه و بودجه استان چهارمحال و بختیاری *طرح مطالعاتی جامعه عشایری استان*، جلد ۱۳، سازمان برنامه و بودجه استان، شهرکرد، ۱۳۶۹.
- ۶- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری *نتایج سرشماری کارگاهی کشور در سال ۱۳۸۱*، منتشر نشده، ۱۳۸۱.
- ۷- شکوئی، حسین، *فلسفه جغرافیا*، انتشارات گیتاشناسی، تهران، ۱۳۶۷.
- ۸- شکوئی، حسین، *اندیشه های نودر فلسفه جغرافیا*، انتشارات گیتاشناسی، جلد اول، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۸.
- ۹- محلاتی، صلاح الدین، *درآمدی بر جهانگردی*، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۸۰.
- ۱۰- مخدوم، مجید شالوده، *آمایش سرزمین*، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم، تهران، ۱۳۸۱.
- ۱۱- مهندسین مشاور مهاب قدس، *طرح سد و تونل انتقال آب سبزکوه*، جلد چهارم، گزارش زمین شناسی، وزارت نیرو، تهران، ۱۳۷۶.
- ۱۲- نوری، هدایت اله، *تحلیل فضایی در جغرافیای کشاورزی*، مجله پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۳۹، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۹.
- ۱۳- وارثی، حمیدرضا و نوروزی آورگانی، اصغر، *چغاخور و اکوتوریسم*، مجله فضای جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی اهر، زیر چاپ، ۱۳۸۳.

15- Hubert Gulinck, Nikolaas Vyverman, Koen Van Bouchout, Anne Gobin:2000 Landscape as framework for integrating local subsistence and ecotourism: a case study in Zimbabwe. Department of Land Management, Laboratory for Forest, Nature and Landscape Research, Katholieke Universiteit Leuven,

14- Barry Dalal-Clayton and David Dent (1993) SURVEYS, PLANS AND PEOPLE A Review of Land Resource Information and its Use in Developing Countries DEVELOPMENT Environmental Planning Group Environmental Planning Issues No.2:U.K 1993

